

kiinnostus ja innostus on myös onnistuttu tuomaan ilmaisuun tieteellisyyden siitä kärsimättä.

JARMO HARRI JANTUNEN
jarmo.jantunen@jyu.fi

Lähteet

- GOLDBERG, ADELE 2006: *Constructions at work. The nature of generalization in language*. Oxford: Oxford University Press.
- Kielitoimiston sanakirja. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 140 ja 170. Helsinki: Kotimaisten kielten (tutkimus-)keskus 2006, 2012.
- KORTELAINEEN, KRISTIINA 2011: *Ei ole kaikki muumit laaksossa. Tutkimus suomen kielen idiomikonstruktion produktiivisuudesta*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos. <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/73976/gradu2011Kortelainen.pdf>.
- MUIKKU-WERNER, PIRKKO 2009: Moninaisuus idiomeissa. – Jyrki Kalliokoski, Tuija Nikko, Saija Pyhäniemi & Susanna Shore (toim.), *AFinLae. Soveltavan kieli-tieteen tutkimuksia* s. 77–90. <http://ojs.tsv.fi/index.php/afinla/issue/view/469>.
- MUIKKU-WERNER, PIRKKO – JANTUNEN, JARMO H. – KOKKO, OSSI 2008: *Suurella sydämellä ihan sikana. Suomen kielen kuvaileva fraasisanakirja*. Helsinki: Gummerus.
- NENONEN, MARJA 2002: *Idiomit ja leksikko. Lausekeidiomien syntaktisia, semanttisia ja morfologisia piirteitä suomen kielessä*. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Nykysuomen sanakirja*. Helsinki: WSOY 1951–1961.
- TAMMI, JARI 2008: *Suuri vertailusanakirja*. Helsinki: Pikku-idis.

Ajanilmaukset virolaislasten kielessä

Sirli Parm: *Eesti keele ajasõnade omandamine*. Dissertationes linguisticae universitatis Tartuensis 17. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus. 190 s.
ISBN 978-9949-32-250-3.

Virossa on tutkittu lapsenkieltä viime vuosina aktiivisesti. Lapsenkielen eri osaluista on äskettäin käsitelty ajan ilmaismista etenkin kieliopin näkökulmasta Reili Arguksen lapsenkielen imperfektiä käsittelevissä artikkeleissa. Sirli Parm on tuoreessa väitöskirjassaan tuonut informaatioarvoltaan olennaisen lisän lapsenkielen ajanilmausten tutkimukseen selvittämällä sitä, miten vironkieliset lapset käyttävät aikaa ilmaisevia sanoja.

Parm käsittelee väitöskirjansa johdantoluvuissa taustaksi toisaalta lapsenkieltä, toisaalta yleisesti kielen keinoja ilmaista aikaa. Tutkimuksen keskeisin pyrkimys on kartoittaa menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden ilmaisemiskeinoja, ja tässä aikasuoran merkitys nousee olennaiseksi. Jäin tämän lisäksi kaipaamaan syklisen ajan käsittelyä. Etenkin päivänkierto on olennainen jo aivan pienenkin lapsen kannalta, mutta Parm käsittelee sitä vain vähän, vaikka liitteissä esitetyn materiaalin perusteella kohtalaisen laajasti aineistoa sen käsittelemiseen olisi käytettävissä: aineistossa on runsaasti esiintymiä sellaisista tavallisista päivänkiertoon liittyvistä ajanilmauksista kuin *hommik* 'aamu',

päev 'päivä', *õhtu* 'ilta' ja *öö* 'yö' sekä lapsen päivärhythmiin liittyvästä ajanilmauksesta *tuduaeg* 'nukkumaanmenoaika'. Syklinen aikakäsitys, aina uuden päivän koittaminen ja myös vuodenvaihtamisen jatkuva vaihtelu, on kuitenkin ihmiselle ilmeisen tärkeä – voisi hyvin ajatella, että tätä syklistä heijastelevat esimerkiksi lukuisat eri kulttuurien käsitykset uudelleensyntyemisestä ja mytologiset uskomukset maailman tuhosta ja uudelleen rakentumisesta.

Parm esittää johdannossa selkeän perusteellisesti tutkimuskysymyksensä ja etsii myöhemmissä luvuissa niihin vastauksia, kunnes työn lopussa tarkastelee niitä kokoavasti ja esittää tutkimuksensa päätulokset. Tutkimusmenetelmät ovat kahdenlaisia: pienten lasten (ikäjakso 1;7–3;3) osalta on käytetty nauhoitteita, joista on poimittu ajanilmaukset, niin lasten kuin heidän kanssaan keskustelevien aikuistenkin käyttämät; varttuneemmilta eli neliviisi- ja kuusivuotiailta lapsilta on puolestaan koottu ajanilmauksia testien avulla. Väitöskirjan laajimmissa luvuissa näitä aineistoja analysoidaan yksityiskohtaisesti: kolmannessa luvussa käsitellään ikäkauden 1;7–3;3 ajanilmauksia nauhoitteiden pohjalta ja neljännessä luvussa ikäkauden 4;0–6;11 ajanilmauksia kokeellisen menetelmän avulla saadun aineiston pohjalta.

Tärkeimmiksi nykyisyyteen viittaaaviksi ajanilmauksiksi Parmin aineistossa nousevat sanat *praegu*, *nüüd* ja *täna*, menneisyyteen viittaaviksi *eile* ja *ammu* sekä tulevaisuuteen viittaaviksi *varsti*, *kohe* ja *homme*. Aikaan vihjaaviksi sanoiksi Parm lukee ajanilmaukset *juba*, *veel*, *jälle* ja *alles* sekä aikasuhteita ilmaiseviksi sanoiksi adverbit *enne*, *pärast* ja *siis*.

Aineiston analyysissä tekijä on pyrkinyt erottamaan sanojen käytön nimenomaan juuri ajanilmauksina niiden muusta käytöstä. Tämä erottaminen näyttää pääosin onnistuneen, mutta yhden tarkastellun sanan analyysi kaipaisi tarkempaa pohtimista, nimittäin adverbin *nüüd* 'nyt'. Kyseessä on erittäin taajaan esiin-

tyvä sana, aineistossa siitä on peräti 1 063 esiintymää eli enemmän kuin mistään muusta ajanilmauksesta. Parm on luvut ne kaikki ajan adverbiksi, mutta sellaisissa tapauksissa kuin Mariliis 2;6 *küsi*, *küsi nüüd* ('kysy, kysy nyt') tai Andreas 2;1 *kinni*, *emme*, *pane kinni nüüd* ('kiinni, äiti, pane kiinni nyt') tämän adverbin käytön voi hahmottaa kahdella tapaa: toisaalta se täsmentää äärimmäisen tarkasti ajan, kuten Parm toteaa, mutta toisaalta sillä on myös vahva diskurssipartikkelin sävy. Monesti tällainen *nüüd*-sanan käyttö on temporaalisen ja muun käytön rajalla. Parmin lähteistä puuttuu Auli Hakulisen ja Mirja Saaren *Virittäjässä* vuonna 1995 julkaisema artikkeli ”Temporaalisesta adverbista diskurssipartikkeliksi”, jossa käsitellään suomen partikkelia *nyt* ja ruotsin sanaa *nu*; tekijällä olisikin mahdollisuus vielä jatkaa tästä aiheesta ja syventää viron *nüüd*-sanan käytön tarkastelua.

Muutamien ajanilmausten yhteydessä jako menneeseen, nykyiseen ja tulevaan aikaan kaippaa tarkennusta. Esimerkiksi *täna* 'tänään' liittyy kyllä enimmäkseen nykyisyyteen, mutta sillä voidaan viitata myös tulevaisuuteen, kuten Parmin esimerkeissä 36 *vaata-vaata, mis saated täna tulevad* ('katsotaan, mitä ohjelmia tänään tulee') ja 37 *mina ei lähe täna lasteada* ('minä en lähde tänään päiväkotiin'); sillä voidaan viitata myös menneeseen, kuten esimerkeissä 38 *mis sa täna tegid?* ('mitä sinä tänään teit') ja 39 *mina täna lasteaias tegin õhupalle* ('minä tein tänään päiväkodissa ilmapalloja'). Jo yhden päivän kuluessa ilmenee ajan syklistyys siten, että sanan *täna* rajaamaan vuorokauden mahduttaa niin menneisyys, nykyisyys kuin tulevaisuuskin.

Ajanilmauksissa näkyvät lasten kielikäytössä deiksiksen ongelmat siten, että mennyt ja tuleva sekaantuvat joskus etenkin sanojen *eile* 'eilen' ja *homme* 'huomenna' yhteydessä. Parm ei käsittele työsään persoonadeiksistä, mutta on kiinnostavaa, että tunnetusti lapsille vaikeasta

1. ja 2. persoonan deiktisestä vaihtelusta puhujan ja kuulijan välillä on osunut mukaan edustava esimerkki isän ja Andreaksen keskustelusta (s. 61):

ISA: mis sa täna tegid?
(mitä sinä tänään teit?)
AND: lasteaias tegid ['olin'].
(päiväkodissa teit ['olin'])

Adverbin *homme* merkitys ei välttämättä lapsen kielitajussa liity tulevaisuuteen, vaan merkitys on monille lapsille ilmeisesti 'tämän päivän naapuripäivä' tai 'ei tänään vaan yhden yön päässä', sillä lapset käyttävät sanaa niin menneestä kuin tulevastakin. Esimerkkejä Parmin aineistosta sanan käytöstä edelliseen päivään viittaa vana (s. 75): *homme sadas vihma* ('huomenna satoi vettä'), *ma tegin seda homme* ('minä tein sen huomenna'). Vuorokauden syklin takia tällaiset sekaannukset ovat ymmärrettäviä, sillä huomina vaihtuu aina tänäiseksi ja sitten jo eiliseksi.

Ajanilmausten tulkintaa helpottaa joskus muiden sanojen tuki. Kun äiti esimerkiksi pyytää Andreaa kertomaan, mitä edellispäivänä tehtiin, voi syntymäpäivän mainitseminen ohjata vahvemmin oikeaan päivään kuin sitä edeltävä sana *eile* (s. 63): *räägi, mida me eile sünnipäeval tegime* ('kerro, mitä me eilen syntymäpäivänä teimme'). Syntymäpäivän mainitseminen ja merkkipäivään liittyvät elämykset auttavat vahvemmin oikeaan vuorokauteen kuin sana *eile*, joka viittaa joka päivänä eri vuorokauteen.

Adverbin *jälle* 'uudelleen' käyttö on jo varhain runsasta. Mielenkiintoista on, että myös suomenkieliset lapset käyttävät joskus jo niin varhain sanaa *uudelleen*, että se voi kuulua kaksitavuvaihetta elävän lapsen aivan ensimmäisiin kolmitavuihin.

Parm tarkastelee myös sitä, missä vaiheessa ajanilmaukset yleistyvät pienten lasten puheessa. MLU-arvoilla mitaten löytyy eräs nopean kehityksen jakso: ajanilmauksia alkaa kertyä vironkielisten las-

ten puheeseen runsaasti, kun MLU-arvo ylittää kahden. Tämä on luonnollista, sillä ajanilmauksia käytetään harvoin yksin – tosin esimerkiksi *jälle* tulee runsaaseen käyttöön jo aiemmin.

Sivun 99 taulukkoon 3.25 on tiivistetty nauhoiteaineiston ajanilmausten esiintymistä koskevan analyysin päätulokset. Lapsenkielen varhainen kehitys on jaettu kolmeen vaiheeseen, ja taulukosta ilmenee, että yleensä ajanilmaukset kehittyvät produktiivisiksi kunkin ilmauksen käyttöönottoa seuraavassa vaiheessa. Poikkeuksia ovat vain *jälle*, joka kehittyy produktiiviseksi heti tullessaan käyttöön jo vaiheessa 1, sekä *nüüd* ja *täna*, jotka tulevat käyttöön vaiheessa 2 ja kehittyvät heti samassa vaiheessa produktiivisiksi. Toisentyypin poikkeuksen yleisestä kehityslinjasta muodostaa *ammu*, joka tulee käyttöön vaiheessa 2 mutta ei ajanilmauksista harvinaisimpana ehdi tulla produktiiviseen käyttöön koko tarkasteltavana aikana. Tämä voi liittyä siihen, että Parmin määrittelemään produktiivisuuteen liittyy käyttötaajuus (s. 42), jolloin harvaan esiintyvistä sanoista ei aineistoon ehdi kertyä erilaisia käyttöyhteyksiä.

Mainitusta taulukosta 3.25 käyvät ilmi tutkittujen ajanilmausten esiintymistajuuudet. Deiksin vaikeuksiin liittyy ilmeisesti se, että käyttötaajuudeltaan kauden harvinaisimman ajanilmauksen joukkoon lukeutuvat sekä sanapari *enne* 'ennen' ja *pärast* 'jälkeen' että sanapari *homme* 'huomenna' ja *eile* 'eilen'.

Vartuneempien lasten ajanilmauksia käsittelevän neljännen luvun alussa on havainnollisesti kuvan ja taulukoiden avulla esitetty koeasetelmat, joiden avulla kyseinen aineisto on koottu. Parm dokumentoi yksityiskohtaisesti sitä kehitystä, miten vartuneemmat lapset alkavat hallita ajanilmausten käyttöä eri suhteissa varmemmin kuin pienet lapset.

Ajanilmausten käytön kannalta on kiinnostavaa, että imperfektin käyttö näyttää tukevan vahvasti menneisyyteen

viittaavien sanojen tulkintaa. Siten imperfektin sisältävissä yhteyksissä on adverbien *enne* käyttö miltei aina virheetöntä. Mitä tulee imperfektin käytön ja ajanilmausten keskinäisen yhteensopivuuden tulkintaan, on syytä ottaa huomioon lasten vastausten ajoittuminen: jos lapselta kysytään, mitä filminäytteen merirosvo, kuningas tai klovni parhaillaan tekee, lapsi saattaa käyttää vastauksessaan imperfektiä yksinkertaisesti siksi, että puheena oleva tekeminen on ehtinyt jo päättyä silloin, kun lapsi antaa vastauksensa.

Testeissä oli eniten ongelmia tulevaisuuden viittaavien ajanilmausten käytössä. Kuten Parm toteaa (s. 145), nämä ongelmat saattavat johtua siitä, että testitilanteessa lapsen voi olla vaikeaa kuvitella tulevaisuutta, koska hän näkee nimenomaan menneet ja nykyiset tapahtumat.

Parmin väitöskirja on aiheeltaan selkeästi rajattu, ja tutkimuskysymykset on

niin ikään asetettu selkeästi. Parmin työ on luontevaa jatkoa aiemmalle lapsenkielen tutkimukselle. Aineiston ja tutkimusmenetelmien kahtalaisuus, pienempien lasten osalta nauhoitteet ja varttuneempien osalta testit, on tarkoituksenmukainen ratkaisu, koska nauhoitteet olivat jo valmiina käytettäviksi, ja testien avulla pystytään kokoamaan aineistoa isommilta lapsilta varsin nopeasti. Parmin tutkimukseen perehtymistä helpottavat runsaat esimerkit ja havainnolliset taulukot.

KLAUS LAALO
etunimi.sukunimi@uta.fi

Lähteet

HAKULINEN, AULI – SAARI, MIRJA 1995:
Temporaalisesta adverbista diskurssipar-
tikkeliksi. – *Virittäjä* 99 s. 481–500.

Koulusta ja kaksikielisyydestä kahdella kielellä

Liisa Tainio & Heidi Harju-Luukkainen
(toim.): *Kaksikielinen koulu – tulevaisuuden monikielinen Suomi. Tvåspråkig skola – ett flerspråkigt Finland i framtiden.*

Kasvatusalan tutkimuksia 62. Jyväskylä: Suomen kasvatus-tieteellinen seura 2013. 371 s.

ISBN 978-952-5401-64-6.

Tammikuussa 2013 julkistettu teos *Kaksikielinen koulu – tulevaisuuden monikielinen Suomi* avaa takakansitekstin mukaan näkökulmia ”Suomen muuttuvaan kielimaisemaan koulutuksen, opetuksen ja oppimisen näkökulmasta”. Artikkelikoel-
man kimmokkeena ovat olleet ruotsinkielisiä kouluja koskevat muutospaineet, joista yhtenä osoituksena on sano-

malehtien palstoilla vuonna 2011 alkanut ja edelleen jatkuva keskustelu kaksikielisistä ja ruotsinkielisistä kouluista (esim. Arajärvi, Cedercreutz-Pesonen & Laxén 2013; Myntti 2012). Aihe on siis mitä ajan-
kohtaisin, ja kirjan toimittaneet Liisa Tainio ja Heidi Harju-Luukkainen ovatkin tarttuneet työhön varsin ripeästi. He kertovat lähteneensä hakemaan asiantuntijoiden näkökulmia siihen, miten suomalaista kieli- ja koulutuspolitiikkaa tulisi uudistaa ja miten toisella ja vieraalla kielellä tapahtuvaan oppimiseen tulisi suhtautua, sekä siihen, pitäisikö Suomeen perustaa kaksikielisiä kouluja. Tarkoituksena on ollut nostaa esiin olemassa olevaa tietoa kansallisen keskustelun ja päätöksenteon tueksi.